

УДК 37.013.74:165.742

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ГУМАНІСТИЧНОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ЛЮДИНИ

Д. Г. Лохіна

У статті розглянута проблема дослідження гуманістичного відношення до людини, здійснюється аналіз сучасних українських та зарубіжних досліджень з цього питання гуманістичного відношення до людини. Також завданням дослідження є визначення основних характерних рис відношення, актуальних для вирішення проблеми дослідження.

Ключові слова: відношення, гуманізм, гуманістичне відношення, людина.

Відношення людини містить не тільки оцінку світу як об'єктивної реальності, але й оцінку свого місця в навколишній дійсності, зв'язків з іншими людьми. У гуманістичному світогляді знаходить своє вираження різноманітне відношення до людини, суспільства, духовних цінностей, діяльності, що складають зміст гуманістичної сутності особистості. Гуманність – це інтегральна характеристика особистості, що включає комплекс її властивостей, які виражають відношення людини до людини. Ці властивості виявляються і формуються в сфері людських взаємин, які можуть бути гуманними і негуманними. У гуманних відносинах знаходять відображення духовні потреби особистості, прагнення бачити в людині друга, брата, жити для блага людей, бути задоволеним життям, щасливим. Саме гуманне відношення до людей визначає гуманістичну сутність особистості [15].

Відношення людини до людини як до цілісного явища досліджують такі науковці: Б. Додонов, А. Єршов, Я. Коломінський, А. Леонт'єв, Т. Мусейібова, В. Мясичев, М. Обозов, В. Ольшанський та інші.

Проблема ціннісного, естетичного відношення репрезентована в наукових працях А. Мелик-Пашаєва, Н. Могілевської, В. Сластьоніна, Г. Шевченко тощо.

Слід зазначити, що в українській та зарубіжній педагогічній науці проводяться активні дослідження ціннісного, естетичного відношення, та проблеми відношення людини до людини, до світу в цілому.

Але слід зазначити, що в сучасних українських науково-педагогічних дослідженнях не дуже активно розглядаються питання гуманістичного відношення до людини.

Тому метою нашої статті є аналіз сучасних наукових підходів до розуміння сутності гуманістичного відношення до людини.

Також завданням дослідження є визначення основних характерних рис відношення актуальних для вирішення проблеми нашого дослідження.

По суті питання про розвиток людини нерозривно пов'язаний з формуванням її відносин.

Існують різні види відносин, вірніше, сторони єдиного предметного відношення, обумовлені багатосторонньою можливою реакцією людини і різносторонністю об'єктів.

Ряд відносин виступає у людини як відносно самостійні утворення. Сюди насамперед слід віднести інтереси, оцінки і переконання.

Слід зазначити, що не існує єдиного визначення поняття «відношення».

Відношення, в найзагальнішому плані, – це якісна визначеність взаємодії [4].

«Відношення – це специфічний ціннісний зв'язок між двома суб'єктами, або суб'єктно-об'єктний зв'язок на основі якоїсь функції, дії, факту» [8, с.19].

«Відношення – це категорія, яка відображає певний тип двостороннього суб'єктно-об'єктного (суб'єктно-суб'єктно, об'єктно-об'єктного) зв'язку, який виражає обопільну необхідність розвитку» [8, с.19].

Під відношенням у філософії розуміється спосіб спів причастя буття речей як умова виявлення та реалізації прихованих в них властивостей [15]. Відношення не є річчю і не відображає властивостей речей, воно розкривається як форма участі, співучасті в чому-небудь, значущості чого-небудь. Відношення вказує на зв'язок між предметом (явищем) і суб'єктом.

У психології та філософії відношення розглядається у взаємозв'язку зі свідомістю, життєвими цілями і сенсом життя, ціннісними установками і ціннісними орієнтаціями особистості. Характер даного взаємозв'язку дозволяє пояснити поведінкові реакції людини [15].

У розробленій А. Леонтьєвим теорії представлена концепція, де відношення трактується як «суб'єктивно встановлюваний і особистісно пережитий зв'язок між людьми, предметами і явищами, що оточують людину в просторі і часі як поточних, так і колишніх або передбачуваних подій» [15, с.126]. Змістом такого зв'язку є сенс як фундамент особистості.

Слід також зробити акцент на ціннісному відношенні людини до дійсності. Ціннісне відношення розкриває внутрішній світ особистості, основними складовими якого є стійкі змісти і особистісні цінності як джерела смислів. Особистісні цінності відображаються у внутрішньому світі у вигляді ідеалів, добра, краси і т.п.; потреби – у вигляді бажань, прагнень.

«Ціннісне відношення – це суб'єктивне відображення об'єктивної дійсності. Об'єктами ціннісного відображення є значимі і для людини предмети і явища. Відношення в цілому відображає різноманітні зв'язки людини зі світом» [15, с. 127].

В. М'ясищев виділив три основних типи відношення людини: до світу речей, явищ природи; до людей, явищ соціуму; до самої себе. Розглядаючи динаміку відношення, він визначив рівні його розвитку: умовно-рефлекторний, який характеризується наявністю первинних (позитивних чи негативних) реакцій на різні подразники; конкретно-емоційний, де реакції викликаються умовно і виражаються відношенням любові, прихильності, ворожнечі, боязні; конкретно-особистісний, що виникає в діяльності і відображає вибіркоче відношення до навколишнього світу; власне духовний, на якому соціальні норми, моральні закони стають внутрішніми регулятивами поведінки особистості [13].

Слід зазначити, що в літературі є класифікації та підходи, яких відношення людини до людини представлене як цілісне явище.

В. Ольшанський класифікує міжособистісні відносини так: сприйняття і розуміння людьми один одного, міжособистісна привабливість, взаємовплив і поведінка [7].

М. Обозов виділяє відносини симпатії – антипатії, привабливості – непривабливості і вказує на можливість переходу привабливості в приятельські, товариські, дружній інтимно-любовні відносини [7].

А. Єршов говорить про відносини, що пропригнічують та надихають, [5]
Б. Додонов – пропрактичні і теоретичні [3].

Т. Мусейібова розглядає відносини зближення, відчуження і нейтральні позиції [12]. Резюмуючи дослідження багатьох авторів,

Я. Коломінський описує структуру відносин в рамках поведінкового, емоційного і когнітивного компонентів[6].

Людина вступає в різні за своїм характером відносини з навколишнім світом, з іншими людьми. А. Мелик-Пашаєв серед найбільш важливих і постійних відносин виділяє такі:

1. Практичне (утилітарне) відношення, засноване на використанні; «споживанні» людиною іншої особи, об'єкта відносин для реалізації своїх життєво важливих потреб за посередництвом цього об'єкта.

2. Пізнавальне відношення, пов'язане з осягненням властивості об'єкта, формуванням знання про нього.

3. Ціннісне, сенс якого полягає у виявленні значущості об'єкта для людини [11].

В залежності від характеру відношення до іншої людини в психології розроблена класифікація смислових рівнів. До особистісний рівень характеризується наявністю формальних ознак особистісних смислів; проявляється споживацьке відношення до інших, прагнення до власної вигоди. Групоцентричний рівень характеризується ідентифікацією людини з якою-небудь групою, соціальною спільнотою (сім'я, нація, клас, народ і т.п.). Тут відношення до іншої людини визначається її приналежністю до цієї групи, сфера особистісного обмежена користю групи. Духовний рівень визначається наявністю у особистості прагнення до пошуку сенсу життя через співвіднесення себе з вищим, нескінченним сенсом. Гуманістичний рівень смислового розвитку особистості характеризується ціннісним відношенням до іншої особистості, внутрішньою спрямованістю на благо іншим людям, суспільству, людині в цілому[15].

Категорія гуманних відносин розглядається в руслі різних підходів: колективістського, діяльнісного, цілісного (системного) підходу [9]. У рамках колективістського підходу умовою і засобом формування гуманних відносин є колектив. Гуманні взаємини в колективі розглядаються як цілісна система зі своєю внутрішньою структурою і динамікою розвитку, в якій відносини кожного члена колективу до всіх інших і всіх членів до кожного взаємопов'язані. У руслі діяльнісного підходу джерелом гуманних стосунків є колективна діяльність, яка здійснюється заради інших людей. Гуманні відносини особистості – «це вид взаємодії її з іншими людьми, в ході яких у неї виявляються потреби в наданні турботи оточуючим, гуманістичні почуття (доброзичливість, дружелюбність, симпатія, співчуття, повага, непримиренність до грубості і жорстокості), що виражають усвідомлене і

пережите відношення до людини як до найвищої цінності, що визначають її суспільно значиму мотивацію, поведінку і діяльність в колективі в різних ситуаціях» [14, с. 163].

Представники системного підходу впевнені, що саме у відносинах виявляються норми гуманізму в реальному житті. До гуманних стосунків відносять ієрархію інтегральних гуманних якостей, що виражаються в поведінці, в певних гуманістичних проявах і відносинах. І. Мар'єнко гуманними відносинами вважає «ієрархію інтегральних гуманних якостей, що виражаються в поведінці, в певних гуманістичних проявах і відносинах» [9, с. 14]. О. Авраменко визначає гуманні відносини як «особливий вид практично складених суспільних відносин на основі моральних поглядів, норм, принципів, які виникають у людей в процесі їхньої моральної діяльності, проходять крізь свідомість людей і виражають сукупність залежностей і зв'язків» [1, с. 37].

Слід відзначити основні положення філософії Жан-Поля Сарта, які стосуються сутності гуманістичного відношення до людини. Гуманне відношення до людини насамперед полягає в тому, щоб створити людські умови життя, щоб людина змогла виявити свої сутнісні сили, щоб відчувала себе повноправним членом суспільства [2].

Дослідження відношення людини до людини представлені в літературі досить різноманітно. В описах відносин використовуються поняття потреб, інтересів, тенденцій, емоцій, активності, дії, почуттів, оцінок, інтерпретацій тощо. Вивчаються різні аспекти відносин: тенденційний, чуттєвий, когнітивний, поведінковий.

В залежності від характеру відношення до іншої людини в психології розроблена класифікація смислових рівнів: доособистістний, групоцентричний, духовний, гуманістичний [15].

Гуманні відносини розглядається в руслі різних підходів: колективістського, діяльнісного, цілісного підходу.

Гуманне відношення до людини може виражатися: у безкорисливій практичній і моральній допомозі всім, кому вона потрібна; у повазі іншої людини; у чуйності; у дбайливому відношенні до гідності людської особистості; у нетерпимості до всякого прояву антигуманності у відносинах між людьми тощо.

Проведене дослідження не є остаточним вирішенням проблеми вивчення сутності гуманістичного відношення до людини. Подальшого

дослідження вимагають питання особистісного гуманістичного відношення людини до людини.

Література

1. Авраменко О.В. Педагогические условия формирования гуманности в игровой деятельности: дис ... канд. пед. наук. – Елец, 1997. – С. 37.
2. Гобозов И.А. Введение в философию истории. — Изд. 2-е, переработанное и дополненное. — М.: ТЕИС, 1999. — 363 с.
3. Додонов Б. Д. Потребность, отношение и направленность личности. — Вопросы психологии, 1973, № 5, с. 18—29.
4. Еремеев Б.А. Отношение к человеку[Электронный ресурс]: / Б.А. Еремеев // Психология общения. Энциклопедический словарь / Учреждение РАО «Психологический институт» / Под общ. ред. А.А. Бодалева. - М.: Изд-во «Когито-Центр», 2011. С.84-85. – Режим доступа:<http://www.humanpsy.ru/yeremeyew/otnoschenie-k-cheloveku>
5. Ершов А. А. Влияние взаимоотношений между людьми на формирование их отношения к труду: Автореф. канд. дис. Л., 1969, с. 6.
6. Коломинский Я. Л. Познание человека человеком в свете проблем межличностных отношений. — В кн.: Теоретические и прикладные проблемы психологии познания людьми друг друга. Краснодар 1975, с. 33—35.
7. Кузьмин Е. С. , Бардиер Г. Л. , Марьяненко А. П. *Эмпирические характеристики отношения человека к человеку.* / Вестник ЛГУ, 1982, №11, с.49-54.
8. Кузьмінська Л. Д. Формування морально-ціннісного відношення до музичного виконавства у підлітків (на матеріалі дитячих музичних шкіл). Дисертація канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний університет культури мистецтв. – К., 2005. – 195с.
9. Лямова О.О. Проблема воспитания гуманного отношения к человеку у студентов медицинского ВУЗа. / PEDAGOGICALSCIENCESFUNDAMENTALRESEARCH №8, 2011, с. 36
10. Марьенко И.С. Основы процесса нравственного воспитания школьников. – М.: Просвещение, 1980. – С. 13.,с. 13
11. Мелик-Пашаев А. А. Из опыта изучения эстетического отношения к действительности[Электронный ресурс]: / Мелик-Пашаев А. А. Вопросы психологии, 1990, № 5. – Режим доступа: <http://www.voppsy.ru/issues/1990/905/905022.htm>
12. Мусейибова Т.О. О взаимоотношениях в группе детей старшего дошкольного возраста.—Дошкольное воспитание, 1971, № 10, с. 40.
13. Мясичев В. Н. Психология отношений: Под редакцией А. А. Бодалева / Вступительная статья А. А. Бодалева. - М.: Издательство <Институт практической психологии>, Воронеж: НПО <МОД ЭК>, 1995. - 356 с.
14. Орлов К.А. Особенности формирования гуманности на отдельных этапах развития личности // Совершенствование учебно-воспитательного процесса в

образовательном учреждении: сб. науч. трудов. – М.: МГГУ им. М.А. Шолохова, 2007. – С. 162– 165, с 163

15. [Сластенин, В.А.](#) Введение в педагогическую аксиологию : учебное пособие / [В.А. Сластенин](#), [Г.И. Чижакова](#). – Москва: Академия, 2003. – 192с., с124.

АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ К ПОНИМАНИЮ СУЩНОСТИ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО ОТНОШЕНИЯ К ЧЕЛОВЕКУ

Д. Г. Лохина

В статье рассмотрена проблема исследования гуманистического отношения к человеку. Осуществляется анализ современных украинских и зарубежных исследований по вопросам гуманистического отношения к человеку. Также задачей исследования является определение основных характерных черт отношения, актуальных для решения проблемы исследования.

Ключевые слова: отношение, гуманизм, гуманистическое отношение, человек.

ANALYSIS OF MODERN SCIENTIFIC GOING NEAR UNDERSTANDING OF ESSENCE OF HUMANISTIC ATTITUDE TOWARD MAN

D. G. Lohina

The article contains the problem of humanistic studies related to human rights. The article analyzes the modern Ukrainian and foreign researches of humanistic attitude towards to a person. Also purpose of the study is to determine the basic characteristic features of current problems, which are meant to be solved.

Key words: relationship, humanism, humanist attitude, man.

Лохина Д. Г. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна) E-mail: dary-@mail.ru

Lokhina D.G. – Aspirant of the Chair of Pedagogics of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Luhans'k, Ukraine) E-mail: dary-@mail.ru

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Н. В. Фунтікова